

Наташа А. Спасић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Центар за проучавање језика и књижевности

УНАПРЕЂИВАЊЕ КОМУНИКАТИВНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ У СРПСКОМ КАО СТРАНОМ ЈЕЗИКУ У ФРОНТАЛНОЈ НАСТАВИ И НАСТАВИ У МАЛИМ ГРУПАМА²

Оспособљавање ученика за самосталну употребу језика који уче, у ширем друштвеном контексту, један је од основних циљева учења/предавања страног језика. Ослањање на застареле методе (пре свега на граматику и превод) доводи до запостављања продуктивних језичких вештина, посебно говора. Постављање шаблонских питања након лекција, давање типичних граматички исправних одговора на изврстан начин формирају ставове и усмеравају мишљење говорника. Испрекидане, кратке и неповезане реченице; устаљене конструкције и почети, поштапалице, неправилна паратакса и ред речи, главни су проблеми са којима се студенти суочавају. Основни задаци овог рада су: 1) издвајање (на основу праксе) облика рада и начина извођења наставе којима се најбоље подстиче развој комуникативне компетенције студената; 2) проналажење адекватних активности које воде ка реализацији ове идеје. Истраживање је спроведено применом аналитичко-дескриптивне методе. Испитаници су студенти (одрасли полазници) који приватно уче српски као страни језик индивидуално или у малим групама. Часови се одвијају онлајн. Делом, рад добија карактер акционог истраживања јер се континуираним посматрањем, усмеравањем и прилагођавањем настоји унапредити комуникативна компетенција студената и квалитет наставних метода и материјала.

Кључне речи: језичке вештине, комуникативна компетенција, српски као страни језик, фронтална настава, рад у групи.

¹ natasa.spasic@filum.kg.ac.rs

² Истраживање спроведено у раду финансираном од Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/ 200198).

1. Уводне напомене

Заједнички циљ теорија и метода учења јесте савладавање језика у што већој мери и могућност адекватне употребе.³ Вишедеценијска доминација појединих теорија и метода учења језика (попут граматичко-преводног метода или теорије бихевиоризма) нису у пуној мери оствариле тај задатак. Иако се спорадично неке од њих и данас користе, од увођења израза *комуникативна компетенција* (од стране Дела Хајмса енг. *Dell Hymes*) (Larsen-Freeman 2018) па до данас све је присутнија комуникативна метода која добија централно место у приступу, теорији и методологији наставе страног језика о чему говоре и бројни радови из ове области (Romanowski 2017; Douglas-Rosvold 2018; Savignon 2018).

Грамматичка или језичка компетенција представља само један део комуникативне компетенције (Savignon 2018), односно комуникативна компетенција представља синтезу система знања и вештина које су потребне за комуникацију (Canale 2014). Комуникативни приступ тежи да помогне студентима⁴ да развију и реализују комуникативну компетенцију на страном или другом језику (Brown 2014; Richards-Rodgers 2014), а у настојању да се тај циљ постигне, мења се позиција и улога наставника и студента у процесу учења. Наиме, студенти постају активни чиниоци наставног процеса па осим слушања и пасивног учешћа у настави преузимају одговорност у задацима на вишем нивоу, што укључује анализу, синтезу и вредновање (Bonwell-Eison 1991). Способност говорења једна је од две продуктивне вештине (поред писања и рецептивних вештина читања и слушања (Burns-Siegel 2018; Newton et al. 2018)), које појединац може развити уколико има извесна грамматичка знања и познаје вокабулар једног језика. Ова знања, међутим, нису довољна да бисмо превазишли проблем, избегли честе грешке и остварили универзални циљ сваког ко учи/предаје страни језик – флуентност и самопоуздање приликом говорења.⁵ Чести су радови у вези са енглеским као страним језиком, или уопштено са страним филологијама, док у србистичкој литератури недостаје више оваквих истраживања. О повезаности (интер)културолошког, граматичког и лексичког аспекта са комуникативном компетенцијом говорили су Филиповић 2008; Маринковић 2010; Крајишник 2016. и др., но сматрамо да је потребно овој теми посветити више места како

³ О методама и теоријама учења, њиховом развоју и карактеристикама види Точанац-Миливојев 1997. и Дурбаба 2011: 91–106.

⁴ Све именице овог типа односе се и на мушке и на женске особе, односно род је у раду само граматички, а не и природни.

⁵ О *Вредновању вештине говора у настави енглеског језика као страног*, види Јосифовић Елезовић (2021), а *О развоју вештине разумевања говора у контексту видео и аудио инпута*, Малтез (2017).

би се наставници који тек улазе у учионице што више оријентисали ка овом приступу и како би крајњи исход било обострано задовољство професора иницирано ефикасним напретком студената оспособљених да искажу своје мишљење на велики број уобичајених тема.

Основни задаци овог рада су: (1) уочавање изазова у савременој (групној) настави српског као страног језика; (2) издвајање облика рада и начина извођења наставе којима се најбоље подстиче развој комуникативне компетенције студената; (3) проналажење адекватних активности које воде ка реализацији ове идеје.

2. Методологија и поступак

Истраживање је иницирано практичним разлозима и спроведено применом аналитичко-дескриптивне методе. Рад је настао из потребе да се пронађе најадекватнији начин којим би се студенти охрабрили да комуницирају, предочавањем неких наизглед једноставних могућности. Наиме, након вишегодишњег учења и подучавања страних језика (из позиције студента и наставника) стиче се утисак да, упркос труду, крајњи резултат у великом броју случајева изостаје. Други практичан разлог за настанак овог рада јесте повећана потражња за квалитетним наставним кадром те би овај рад на својеврстан начин требало да пружи увид колегама који су на самом почетку држања наставе српског као страног језика, а имају интересовања и склоности као овом послу. Главни део рада представља сумарни приказ најчешћих питања и одговора која муче све почетнике (и не само њих) у овом послу.

У наставку рада најпре ће бити речи о проблемима у организацији часова конверзације, а потом ћемо говорити (1) на који начин можемо пронаћи заједнички језик са својим студентима, (2) како одабрати теме и материјале у настави, (3) како формулисати питања, (4) избећи компликовање и (5) како наставу учинити ефикаснијом уз конкретне савете и методичке импликације.

Флуентност и самопоуздање комплементарни су када говоримо о конверзацији на часовима језика. Ниво вештина није увек пропорционалан нивоу знања. Неретко се сусрећемо са студентима који годинама уче неки језик, имају извесно знање, препознају речи, имају солидан вокабулар, али не могу да одговоре на основна питања. С тим у вези, на нама је да пронађемо начине да они што више говоре кад год је то могуће, на различите теме. Посебно је тешко то постићи у групној настави јер, у зависности од њихових личних карактеристика, немогуће је увек обезбедити подједнак „индивидуални” приступ. Настава се у групама често оријентише на „просечног студента” што највише шкоди онима који показују већу иницијативу и боље вештине.

Као главни разлози⁶ зашто студенти не бивају флуентни у изражавању, упркос напору са обе стране, издвајају се:

- велике групе (уколико је реч о групној настави);
- језичка баријера и страх од грешке, од подсмеха, од других људи;
- недовољна изложеност језику мимо часова, у окружењу и др.;
- директни превод са матерњег језика (негативан језички трансфер);
- неразумевање теме и др.

То су разлози због којих смо за потребе овог истраживања сарадњу ограничили на студенте (одрасле полазнике) који приватно уче српски као страни језик индивидуално или у малим групама. Напомињемо да су у питању тзв. микро групе од 3 до 5 људи и да се часови одвијају онлајн. Делом, рад добија карактер акционог истраживања⁷ јер се континуираним посматрањем, усмеравањем и прилагођавањем настоји унапредити комуникативна компетенција студената и квалитет наставних метода и материјала.

3. Унапређивање комуникативне компетенције

Ако бисмо дошли на час и рекли, данас разговарамо о нафтним платформама, какву бисмо реакцију могли очекивати код студената? Вероватно би само ћутали, у страху да не направе грешку или евентуално, ако су на вишем нивоу знања рекли би нешто основно или само прокоментарисали да мало знају о овој теми. Без уводних питања и предзнања о некој комплекснијој теми, мали број студената био би у прилици да разговара са нама. Са друге стране, врло је могуће да бисмо и ми као предавачи без претходне припреме били онемогућени да квалитетно организујемо час. Од уопштене теме увек је боље одабрати специфичнију, мању, боље заокружену целину, али добро познату студентима. Шта се дешава ако студент, као у овом конкретном случају, нема довољно предзнања и искуства о датој теми? Самим тим, он губи и мотивацију, вољу да говори и у таквим ситуацијама он бира да ћути. Желимо ли да студент активно учествује на часу, морамо узети у обзир све ове аспекте, његово искуство, знање, интересовања, мотивацију, потребе, ниво знања итд.

Структура часа на ком је фокус на конверзацији има неколико аспеката о којима треба водити рачуна:

⁶ У ширем истраживању (рад у припреми), студенти то, између осталог, и наводе. О томе ће више детаља бити у наредном истраживању.

⁷ Специфичност акционог истраживања огледа се у томе што се одвија у реалној социјалној ситуацији, проблем идентификују и решавају непосредни реализатори наставе – наставник и ученици, са циљем мењања праксе у свим фазама истраживања (Lewin 1946: 34–36; Kundačina–Bandur 2004: 121).

1) „пронаћи заједнички језик”

Иако ово звучи као уопштена фраза, има велики значај у учењу језика на више нивоа. Подразумева прилагођавање студентима уз поштовање методичких принципа поступности, одговарајућег нивоа знања, узраста и интересовања, но проналажење заједничког језика може се ослањати и на њихов матерњи језик. Уколико наставник говори матерњи/други/ страни језик својих студената на почетку је добро издвојити неке лексеме, конструкције, граматичка правила и обрасце (тзв. језичке универзалије) који су заједнички за та два (или више) језика. Ово не значи да им садржаје са часа треба преводити, осим у ретким приликама када није могуће објаснити мимиком, показивањем фотографије, асоцијацијом, парафразом. Десетак речи или реченица које они већ познају из свог матерњег језика психолошки ће одлично утицати на почетну мотивацију студената. Научени вокабулар увек треба ситуационо применити и прилагодити. Теме и области које су се у пракси показале као најефикасније за интернационализацију језика, тј. за позитиван трансфер јесу медицина (специјалности и гране медицине, болести, симптоми, терапија) и савремене технологије, а ту је и велики број спорадично изабраних речи које се у великом броју светских језика изговарају (чак и пишу) на исти или сличан начин: *адреса, (супер)маркеј, њрофесор, сџудент, њарк, њаркин, сџој, докџор, хоџел, џелефон, алкохол, кокџел, мама, сџадион, џараџа, балкон...* Овој листи треба додати и неколико наших речи које су постале интернационалне, попут *ваџиџра* или *џаџрике*. Уколико су у питању словенски језици, или језици суседних земаља могућност за мини-речник унапред познатих речи је утолико већа, посебно када су у питању свакодневне теме као што су породица, храна и сл. Постојање таквог речника заснива се на етимолошкој методи и није непознат концепт у настави страних језика, нарочито у хомогеној средини,⁸ но досадашња пракса је показала да су потенцијали оваквог речника недовољно искоришћени. Такав мини-речник могу правити и сами студенти у електронској форми у некој заједничкој бази (нпр. на драјву), тако што би кад год наиђу на неку реч која је истоветна у њиховом матерњем језику или је разумеју без већих потешкоћа унели у тај двојезични речник. У овом случају посебну пажњу треба посветити лажним паровима у језицима.

2) Тема и материјали

а) Како одабрати тему?

⁸ „Хомогеном средином” овде сматрамо групу студента којима је исти матерњи језик, нпр. мађарски (у Војводини). У последње време све је већа потражња за часовима српског као страног језика за говорнике руског језика те се групе тако могу и формирати. Тиме би се обезбедио бржи напредак јер је велики део граматичких структура и вокабулара познат из матерњег језика.

Један од једноставних начина смањења афективног филтера који захтева минимално времена и труда јесте најава наредне теме или укратко упознавање са тим шта ћемо радити на следећем часу и о чему би могли размислити. Материјали се могу и унапред послати студентима, и по моделу обрнуте учионице смањити неизвесност, анксиозност и страх (Спасић 2019: 227–237). Важан је оквир или позадина дискусије те материјали могу бити кратак увид у фотографију, текст или лична сећања и утисци. Припрема за разговор такође подразумева и увид у основни вокабулар, размишљање о идејама из текста и писање кратких бележака. Шта су то пожељни почети конверзације (енг. *conversation starter*), шта они укључују, шта треба избећи, колико дуго треба да траје увод и како касније тај увод продубити, видећемо у наставку рада. Стартери су алати које користимо када желимо да наше студенте подстакнемо на конверзацију. Њихова сврха јесте да „пробију лед” посебно док се још не познајемо добро са студентма.

б) Какав материјал треба одабрати?

Иако не постоји један универзални уџбеник⁹ који би задовољио потребе свих студената, комбиновање и надградња наставних материјала из постојећих уџбеника може олакшати организацију часа (нарочито уколико наставник нема довољно искуства). Упечатљив, интригантан наслов подстиче дебату. Навешћемо један пример из уџбеника. Наслов текста је: „Губимо ли време?” Један овакав наслов покреће читаву дискусију о томе колико времена нам одлази на друштвене мреже, у превозу, како се ми осећамо тим поводом, гризе ли нас савест, шта смо све могли урадити у међувремену и др. У истој лекцији након кратког текста следи интересантна статистика колико времена дневно губимо на баналне ствари, на семафору, на сецкање ноктију, везивање пертли и колико нам то дана, месеци, година узме од живота у укупном збиру. Дакле, веома продуктиван час може се организовати после упечатљивог наслова, наизглед не тако важне теме, а ипак свима блиске. Углавном такав час садржи неки уводни текст, питања за загревање и сл. Пожељно је да текст увек буде изазов за студента, тј. да буде у складу са његовим нивоом, али да они на часу могу нешто ново научити.

На часу можемо користити и материјале који се не налазе нужно у уџбенику. Уколико смо у прилици да креирамо материјал који у неком сегменту одступа од очекиваног и има фактор изненађења, то може бити веома добро. Могућности су утолико веће имамо ли у виду да је у питању онлајн настава. Толико доступних фотографија, видеа, гифова, онлајн чланака и анимација, као и мноштво едукативних игара могу се користити са тим циљем. Користимо их за „загревање”. На крају, увек је добро имати неку

⁹ О постојећим приручницима и уџбеницима у настави српског као страног језика види Оташевић 2014: 21–30 и Николић 2020: 593–623.

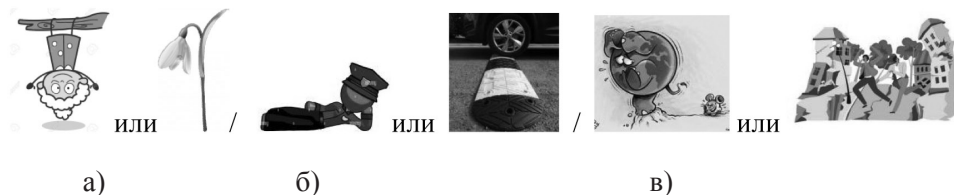
општу тему у „резерви” (животни стил, хобији, кућни љубимци, породица, слободно време, или време уопште, путовања, актуелна ситуација у земљи и свету или ситуација која нам предстоји у блиској будућности (велика спортска такмичења, културни догађаји, празници...), колокације, идиоми и фразе у језицима, пословице; бизнис, технологија и наука... и све оне опште ствари о којима велики број људи има нешто да каже. Треба размишљати из личне перспективе (о чему бих разговарала са својим пријатељима) и поћи од претпоставке да је то или нека слична тема, тема која окупира мисли и наших студената.

в) Да ли користити фотографије, аудио и видео-материјале, веб-алате?

Дodataк фотографија и видео, само је додатна вредност. Као и наслов и сам текст, пожељно је да и фотографије буду инспиративне, довољно илустративне и у вези са темом. Понекад фотографија, тј. дискусија у вези са њом може заменити читав текст. За ниже нивое слика може бити полазна основа за дискусију о одећи, изгледу и сл. (нпр. коју спортску опрему носе; шта је потребно од реквизита за неки спорт). На вишем нивоу можемо говорити о емоцијама (како се осећају када изгубе/победе, о чему спортисти размишљају пре/после меча или искористити видео са преводом (уколико је неопходно) после доделе пехара.

У нашој досадашњој онлајн наставној пракси *wordwall* и *edpuzzle* показали су се као најефикаснији веб-алати за увежбавање вокабулара или граматичких вежбања, односно за рад са видеом (Спасић 2021). Осим тога, за ефикасну, смислену и визуелно добро организовану наставу електронска табла (*Miro Whiteboard Tool*) незаменљив је алат у онлајн настави.

Комбиновање ликовног и вербалног изражавања, као и примена веб-алата и игара у настави, иако најпре асоцирају на млађе узрасте, у пракси показују одличне резултате и са одраслим полазницима јер се прилагођавају различитим типовима личности, односно студената. Визуелизација речи изузетно је забавна игра. Наводимо неке од примера који могу помоћи студентима да запамте и повежу различите врсте речи (од оних очигледних, ка мање очекиваним): *ваїроїасац* (гасити + ватра), *висибабa* (баба која виси) (слика бр. 1а)), *лежећи полицајац* (полицајац који лежи) (слика бр. 1б)), земљотрес (земља која се тресе) (слика бр. 1в)) итд

Слика 1. Визуелизација речи

г) Како формулисати питања за загревање и/или за разговор којим се проверава разумевање после читања текста?

Требало би тежити избегавању *да/не* питања, јер она не чине комуникацију продуктивном. Много је боље користити отворена питања, тзв. *Wh* питања у енглеском и пожељно је да буду уопштена, тј. не питамо о личним слабостима или страховима. Увек је боље питати шта људи генерално/или из окружења мисле о томе. Треба бити осетљив на културолошке разлике када бирамо текст или фотографије и потрудити се да избегнемо контроверзе (уместо *Да ли си некада ишао у тиму? Јеси ли тренирао неки индивидуални сјорџи?* питати: *Зашто је добро тренирајти илывање? Како се сјорџисџи иришремају за шакмичење?*).

Било би добро да је у тексту и у питањима фокус на кључним речима (7–12) и да је остатак текста сврсисходно подређен увежбавању кључних речи.¹⁰ Број тих кључних речи такође зависи од нивоа студента (на нижим нивоима потребан је мањи број нових речи, тј. кључних речи јер ће њима независно од текста много тога бити ново). Познато је на основу ранијих истраживања да је лексика не само потпуно равноправна са осталим аспектима језика (фонетским, граматичким, стилистичким, лингвокултуролошким, социолингвистичким), већ има и најзначајнију улогу у процесу овладавања комуникативном компетенцијом (Крајишник 2016).

д) У којој мери обрађивати граматичка правила?

Познавање лексике, са друге стране, без елементарног знања граматике (личне заменице, глаголска времена (пре свих презент, перфекат и футур 1), деκлинација) не може резултирати добром комуникативном компетенцијом.¹¹ Уколико им се укаже на то да поједини суфикси могу деривирати велики број речи сличне семантике, лако убудуће могу препознати и креирати нове речи са тим суфиксом. На пример, скренемо ли пажњу на суфикс *-ишиџе*

¹⁰ Поједина истраживања иду још даље па о свим овим појединачним ставкама говоре кроз број карактера, трајање у минутима, секундама, број речи, реченица и др. (Thompson–Rubin 1996: 331–342; Alderson и др. 2006: 3–30; Rost 2006: 47–74). Постоје неке од препорука колико карактера је довољно да наслов буде упечатљив, текст добар, која дужина видеа је најефикаснија: Главни наслов не би требало да има више од 40 карактера (слова, размаци, интерпункција); дужина уводног текста је до 140 карактера; опис/контекст (180); неколико питања по 96 карактера; видео у трајању од 3 до 7 минута итд., но ми се не бисмо толико ригорозно држали оваквих савета јер то делимично доводи до непоуздених резултата. Ипак, некемо ко је на почетку, могу оквирно користити, уз напомену да је увек потребно дужину текста/видеа, комплексност вокабулара и одабир граматичких јединица прилагодити студенту, његовом узрасту, нивоу знања, стилу учења и индивидуалним карактеристикама. Оно што је неспорно јесте да што је текст дужи, слушалац потенцијално може имати више проблема у разумевању, нарочито уколико имамо у виду да се слушање (и говорење) одвија у реалном времену, за разлику од читања (и писања), па је могућност враћања на део текста који слушалац није разумео минимизирана.

¹¹ О граматичкој и осталим компетенцијама подељеним према нивоима знања види Заједнички европски оквир за живе језике (ЗЕОЈ).

као очигледан маркер места (најчешће, поред аугментатива и пејоратива) (*иїралиишиє, шейалиишиє, куїалиишиє, одмаралиишиє, клизалиишиє, скијалиишиє, сїајалиишиє, йозориишиє, забавишииє, обданиишиє...*) даћемо им одличан алат да убудуће уз мање мисаоне активности препознају нову реч. Слична ствар је и са конјугацијом, пожељно је примере груписати и указати на особености сваке од њих.

Међу одећом и накитом велики је број речи које се могу повезати око заједничког корена и начинити породицу речи: *рука, рукав, рукавица, наруквица*; али и *руковати (се), руководиши, руководилац, ручка/ручица, ручна* (кочница), све, наравно, у зависности од нивоа знања. Поменули смо да је у питању онлајн настава те се задаци попут ових врло ефикасно могу реализовати преко веб-алата са мапама ума, асоцијативним пољима и др. С обзиром на то да се познавање лексике не може свести само на квантитативност (познавање што већег броја речи), Крајишник (2016) сматра да се у виду морају имати граматички и системски односи јер они пружају могућност реализовања синонимних, антонимних, хомонимних, паронимских и тематских односа који су у тесној вези са познавањем саме лексике. Код професија и описивања шта, ко, где ради и које методе/алате користи на послу, пре свих треба издвојити оне професије које се семантички могу повезати са истим или другим врстама речи добијеним суфиксацијом: *йолицја – йолицјајц; йошиа – йошиар; зуб – зубар; сїорї – сїорїишїа; месо – месар – месара; цвеће – цвећар – цвећара; млеко – млекар – млекара; айошека – айошекар*; али и формирати читаве реченице: *Зидар зида зиг; Лекар лечи лековима; Сликарик слика слику; Судїја судї у суду; Сїуденї сїудїра; Шминкер шминка шминком; Фойоїраф фойоїрафїше (фойоїрафїје); Певач йева йесму; Глумац глумї; Писац йише йисмо...*

3) Удео у конверзацији

Пожељно је свим учесницима у групи пружити шансу да учествују. То наравно није могуће на сваком часу прецизно прорачунати, но треба тежити да сви студенти добију прилику да искажу своје мишљење без осуде и nelaгоде. Како би се спречило да тема и излагање постане досадно, увек је пожељно у конверзацију додати неку новину, изненађење које је чини интересантном (игрице, квиз, видео, анегдоту, шалу). Мењање типова задатака доприноси динамичности, но аудио и видео-материјале треба уносити у наставу када је то потребно, сврсисходно и циљано како би се пронашао најбољи начин који покреће на разговор наше студенте јер је познато да постоје различити типови личности и да свако од њих има нешто што га више или мање инспирише.

4) Избећи компликовање и омогућити забаву

Пожељно је питати једно јасно питање, а потом стрпљиво сачекати и дати времена и могућности студентима да осмисле и формулишу, тј.

артикулишу своје мисли. Ово нарушавање самопоуздања студената се у пракси често дешава несвесно. Када наставник постави једно питање и чим нема конкретног одговора од студената, он наставља даље и ниже нова питања. То делује збуњујуће на студенте и не оставља им нимало простора да промисле о својим одговорима. Посебно треба имати у виду и афективни филтер, присутан нарочито у групној настави, а и проток времена који је њима потребан да би најпре у својој глави, а потом и наглас формулисали и артикулисали одговор.

Дакле, потребно је почети са једним конкретним питањем и стрпљиво сачекати одговор као резултат мисаоног процеса студен(а)та. Наставник не би требало да прекида ток мисли студента како би исправио граматичку или било коју другу грешку, нарочито ако она не нарушава разумљивост. То може учинити кад студент заврши реченицу. Уколико уочи да би неко од студената нешто рекао, може га охрабрити да изнесе своје мишљење.

Увек им треба дати конкретан проблем и од њих тражити решење. Инструкције за задатке треба да буду јасне, конкретне и недвосмислене и да не сугеришу одговор.

Комуникативни приступ у настави страних језика пружио је могућност употребе разноврсних дидактичких материјала. Један од тих материјала јесте и игра која, као дидактичко средство, омогућава да се учесници наставе осећају пријатно, позитивно, мотивисано док уједно обрађују одређено наставно градиво (Хорњак 2013). Улоге у току конверзације су добра идеја, такође. Овде не мислимо само на улоге типа конобар, рецепционер, клијент и сл. што је, наравно, у реду, већ и на потпуно играње улога. На часу о различитим жанровима или филмовима, књигама, фикцији можемо доделити улоге ликовва Пепељуга, вештица, Џејмс Бонд и онда разговарати „из њихових ципела”.

И граматичке наставне јединице могуће је преточити у улоге и кроз игровне активности омогућити студентима да кроз забаву и већу интерактивност науче неопходно. Без сумње ће боље запамтити футур у српском језику уколико један од њих на почетку буде онај који види будућност и даје предвиђања. Остали студенти могу питати нпр. *Када ћу бити бојатин/а? Где ћу иштовати на море ове године? Колико деце ћу имати?...* А „пророк” даје одговоре из „кугле, пасуља, карата” у будућем времену. Могуће је комбиновати и са условним реченицама и различитим другим граматичким структурама у зависности од циља часа, нивоа знања, узраста и структуре групе. Непостојање стриктног плана и програма као у формалним школама, омогућава нам већу флексибилност и маштовитост.

4. Закључак

Значај комуникације, могућност да говором искажемо своје мисли, емоције и ставове одређује нас на макро и микро плану као припаднике људске

врсте, односно као припаднике народа и даје нам лични печат. Овладавање културолошко-језичким аспектом вероватно је једна од највреднијих цивилизацијских тековина, а могућност појединца да се осим на матерњем споразумева и на страном/им језику/језицима чини га богатијим. Када неко довољно савлада вештине страног језика и успе да их ефикасно и успешно користи, на одговарајући начин, усклађене са одређеним контекстом, може се рећи да је достигао потребан ниво комуникативне компетенције.

Овај рад пружа увид у значај и удео граматике и лексике за овладавање комуникативном компетенцијом, као и организациона питања наставе српског као страног језика и питања у вези са начином обраде градива и садржајима, односно препоруке како најефикасније одабрати тему, материјале, колико често користити веб-алате, аудио и видео-записе, како смањити анксиозност и утицати повољно на самопоуздање страних студената у индивидуалној настави или настави у малим групама која се реализује онлајн. На основу дугогодишњег искуства у раду су понуђене и неке методичке импликације које могу бити путоказ млађим колегама пред којима су наведени изазови.

Литература

- Дурбаба, О. (2011). *Теорија и пракса учења и наставе страних језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Крајишник, В. (2016). *Лексички ириситији српском као страном језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Маринковић, Н. (2010). Однос граматичке и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 145–152.
- Спасић, Н. (2019). Примена и оправданост модела обрнуте учионице, У: М. Ковачевић, Ј. Петковић (ур.), *Савремена истраживања језика и књижевности*, година X, књ. 1. Крагујевац: ФИЛУМ, 227–237.
- Спасић, Н. (2021). Употреба веб-алата у настави српског као страног језика, *Verba iuvenium: Voices of the Young*, 3, 209–223.
- Точанац-Миливојевић, Д. (1997). *Методике у настави и учењу страних језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Хорњак, С. (2013). Игре као дидактички материјали у настави страних језика, У: Ј. Вучо, О. Дурбаба (ур.), *Филолошка истраживања данас*, том 2. Језик и образовање. Београд: Филолошки факултет.
- Alderson, J. C., N. Figueras, H. Kuijper, G. Nold, S. Takala & C. Tardieu. (2006). Analysing Tests of Reading and Listening in Relation to the Common European Framework of Reference: The experience of the Dutch CEFR Construct Project. *Language Assessment Quarterly*, 3 (1), 3–30.

- Bonwell, C. C. & J. A. Eison. (1991). Active Learning: Creating Excitement in the Classroom. *Higher Education Report*, 1, Washington DC: The George Washington University.
- Brown, H.D. (2014). *Principles of Language Learning and Teaching: a Course in Second Language Acquisition*. (6th ed.). Pearson Education ESL.
- Burns, A., & J. Siegel. (2018). Teaching the Four Language Skills: Themes and Issues. In: *International Perspectives on Teaching the Four Skills in ELT*. Palgrave Macmillan, Cham, 1–17.
- Canale, M. (2014). From communicative competence to communicative language pedagogy. In: *Language and communication*. Routledge, 14–40.
- Council of Europe. (2001). The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Strassbourg: Council of Europe i 338 Cambridge: Cambridge University Press. Retrieved June 10, 2010, <http://www.coe.int/T/DG4/Portfolio/documents/Framework_EN.pdf>. 12. 10. 2022.
- Douglas, S. R., & Rosvold, M. (2018). Intercultural Communicative Competence and English for Academic Purposes: A Synthesis Review of the Scholarly Literature. *Canadian Journal of Applied Linguistics*, 21(1), 23–42.
- Filipović, J. (2008). Interkulturalna komunikativna kompetencija u nastavi stranih jezika, U: J. Vučo (ur.), *Multidisciplinarnost u nastavi jezika i književnosti*. Nikšić: Filozofski fakultet Univerziteta Crne Gore, 87–98.
- Josifović Elezović, S. (2021). *Vrednovanje veštine govora u nastavi engleskog jezika kao stranog*. Banja Luka: Filološki fakultet.
- Kundačina, M. & V. Bandur. (2004). *Akciono istraživanje u školi (nastavnici kao istraživači)*. Užice: Učiteljski fakultet u Užicu.
- Larsen-Freeman, D. (2018). Second Language Acquisition, WE, and Language as a Complex Adaptive System (CAS). *World Englishes*, 37 (1), 80–92.
- Lewin, K. (1946). Action Problem and Minority Problem. *Journal of Social Issues*, 2, 34–36.
- Maltez, K. (2017). *Razvoj veštine razumevanja govora u kontekstu video i audio inputa* (doktorska disertacija), <<https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/9559>>. 17. 10. 2022.
- Newton, J. M., D. R. Ferris, C. C. Goh, W. Grabe, F. L. Stoller, & L. Vandergrift. (2018). *Teaching English to Second Language Learners in Academic Contexts: Reading, Writing, Listening, and Speaking*. Routledge.
- Nikolić, M. (2020). Bibliografija srpskog kao stranog jezika (1991–2018). U: V. Krajišnik (ur.), *Srpski jezik kao strani u teoriji i praksi IV*, Beograd: Filološki fakultet, 593–623.
- Otašević, Đ. (2014). Priručnici za nastavu srpskog jezika kao stranog, *Lingvističke aktuelnosti*, 25, 21–30.

- Richards, J.C. & T. S. Rodgers. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Romanowski, P. (2017). *Intercultural Communicative Competence in English Language Teaching in Polish State Collages*. Cambridge Scholars Publishing.
- Rost, M. (2006). Areas of Research that Influence L2 Listening Instruction. In: E. Uso-Juan & A. Martinez-Flor (eds.), *Current Trends and Developments in Teaching the Four Language Skills. Studies in Second Language Acquisition*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 47–74.
- Savignon, S. J. (2018). Communicative competence. *The TESOL encyclopedia of English language teaching*, 1–7.
- Thompson, I. & J. Rubin, J. (1996). Can Strategy Instruction Improve Listening Comprehension? *Foreign Language Annals*, 29 (3), 331–342.

Nataša Spasić

**ADVICE FOR IMPROVING COMMUNICATIVE COMPETENCE
IN SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN FRONTAL TEACHING
AND TEACHING IN SMALL GROUPS**

Summary

Training students for independent, long-term use of the language they are learning, in a wider social context, is one of the basic goals when learning/teaching a foreign language. Relying on outdated methods (primarily grammar and translation) leads to the neglect of productive language skills, especially speaking. Asking template questions after lessons, giving typical grammatically correct answers in a certain way forms attitudes and influences the speaker's opinion. Broken, short and disconnected sentences, fixed constructions and beginnings, post-sticks, irregular parataxis and word order, are the main problems that students face. The basic tasks of this paper are the following: 1) identifying (based on practice) the form of work and teaching methods that best encourage the development of students' communicative competencies and 2) finding adequate activities that lead to the realization of this idea. The research was conducted using the analytical-descriptive method. The interviewees are students (adult participants) who are privately learning Serbian as a foreign language individually or in small groups. Classes take place online. Partially, the work acquires the character of action research because through continuous observation, guidance and adaptation, students' communicative competencies and the quality of teaching methods and materials are being improved.

Keywords: language skills, communication competence, Serbian as a foreign language, face-to-face teaching, group work.